Archetype

Τα τοπία των γκρίζων βράχων

Τάσης Παπαϊωάννου - 25/09/2023

Τοπία αγέρωχα, σκληρά, άγρια, αρχέγονα, στέκονται χιλιετίες τώρα καταμεσής του Αιγαίου. Απότομες πλαγιές κατηφορίζουν και χάνονται μέσα στα καταγάλανα νερά της θάλασσας. Άλλες απόκρημνες, κοφτερές, απροσπέλαστες, κι άλλες γεμάτες όμορφες πεζούλες να διαμορφώνουν τις χαρακτηριστικές επάλληλες φιδίσιες λωρίδες γης, σαν μεγάλες κερκίδες ενός φανταστικού κυκλώπειου θεάτρου. Στέκονται εκεί ακόμη, σε πείσμα του χρόνου που σταδιακά τις αποσαθρώνει και τις ρημάζει, θυμίζοντας νοσταλγικά το παρελθόν που μας στοιχειώνει, όταν οι πλαγιές αυτές ήταν κατάφυτες και καλλιεργούνταν απ’ άκρου εις άκρον. Μαζί τους καταρρέουν κι όλες οι μνήμες που βρίσκονταν σκαρφαλωμένες πάνω τους και διηγούνταν τον μόχθο τόσων και τόσων γενεών να τιθασεύσουν την άγονη γη και να κατορθώσουν να ζήσουν σ’ αυτά τα αφιλόξενα τοπία των άνυδρων γκριζωπών βράχων.

Ανθρωπογενή τοπία αιώνων που τις τελευταίες δεκαετίες αλλάζουν δραματικά πρόσωπο. Δρόμοι χαράζονται βίαια πάνω τους, να διατρέχουν διαγώνια, άναρχα, αστόχαστα τη μια πλαγιά μετά την άλλη, ανεπούλωτες πληγές πάνω στο σώμα της γης. Γραμμές που τεμαχίζουν αλύπητα τις παλιές καλλιέργειες, τα καλυτερίμια, τις αιμασιές που τώρα βρίσκονται εγκαταλελειμμένες από τη φροντίδα των ανθρώπων, αφημένες στο έλεος των καιρών. Το καλοκαίρι χρυσοκίτρινα ξερόχορτα και αγκάθια καλύπτουν τα άλλοτε καταπράσινα «λουριά», που σήμερα στέκουν κατάξερα, δύσβατα, ανοίκεια. Η ζωή άλλαξε, άλλαξαν και τα τοπία.

Κι ανάμεσά τους κάθε χρόνο ξεφυτρώνουν λευκές βίλες, σαν ενοχλητικά παράσιτα, σκαρφαλωμένες στο πουθενά, να αγναντεύουν αυτάρεσκα το υπερπέραν. Κρέμονται αλαζονικά στα βράχια, κατρακυλάνε σε δυσπρόσιτους δρόμους, καταπάνω στον βοριά, να τις δέρνουν αλύπητα οι αέρηδες προκειμένου να βρίσκονται όσο το δυνατόν μακρύτερα από τις υπόλοιπες.

Οι άνθρωποι των πόλεων, απηυδισμένοι φαίνεται από την πολυκοσμία και την ασφυκτική καθημερινότητα, δραπετεύουν για να «μονάσουν» (ποιος ξέρει;) μακριά απ' όλους τους άλλους. Για να μη βλέπουν κανέναν και να μην τους βλέπει κανείς. Ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή, με ό,τι δημιούργησε στο παρελθόν τους υπέροχους και ξεχωριστούς αιγαιοπελαγίτικους οικισμούς, θαρρείς και τα σπίτια τους στέκονται εκεί πιασμένα χέρι χέρι. Απέναντι στον συλλογικό βίο τού χτες, σήμερα αντικρίζουμε την αποθέωση του ατομισμού και της μοναξιάς.

Κι αν οι παραδοσιακοί οικισμοί εξέφραζαν και αποτύπωναν στον χώρο και τον χρόνο το «Εμείς» και το κοινοτικό πνεύμα της εποχής τους, οι παχύσαρκες κατοικίες του life-style εκφράζουν σήμερα το «Εγώ», τον άκρατο εγωισμό, την αντικοινωνική συμπεριφορά. Μέσα εκεί αποτραβιέται ο μικρόκοσμος της ιδιοτέλειας, αδιαφορώντας για οτιδήποτε δεν του ανήκει, οτιδήποτε βρίσκεται έξω από το όριο της ιδιοκτησίας του. Εκεί, πίσω από φράχτες και ψηλές μάντρες που φαντάζουν με οχυρωματικά έργα, περιχαρακώνεται προκλητικά το ιδιωτικό που έχει αναχθεί σε μοναδική και υπέρτατη αξία.

Με τα χρόνια τα άσπρα στίγματα πολλαπλασιάζονται και καλύπτουν ολόκληρες τις πλαγιές, σαν μεταδιδόμενη αρρώστια, μια «χτισμένη πανδημία». Σπίτια άδεια όλο τον χρόνο, τα οποία μόνο το καλοκαίρι ζωντανεύουν για λίγες μέρες. Τους άλλους μήνες στέκουν σαν φαντάσματα στην ερημιά, σε πλαγιές που στέκουν νεκρές, δίχως την παρουσία των ανθρώπων που τις ζωογονούσαν παλαιότερα.

Η πλήρης ερημοποίηση -και αντίθετα απ' ό,τι θα φανταζόταν κανείς- συντελείται τώρα που τα τοπία είναι γεμάτα με σπίτια, και όχι όταν ήταν καλλιεργήσιμη γη. Τα παραθεριστικά σπίτια, που σε ορισμένες περιπτώσεις συγκροτούν ολόκληρους νεόδμητους οικισμούς, δεν προϋποθέτουν υποχρεωτικά και την αυτονόητη κατοίκησή τους.

Τα τοπία στα νησιά του Αιγαίου έχασαν τους ανθρώπους που τα φρόντιζαν και ζούσαν δίπλα τους, αποτελώντας μια αδιάσπαστη, αξεχώριστη ενότητα: φύση και άνθρωποι. Ξερολιθιές, αναβαθμοί, καλυτερίμια, αγροτικές κατοικίες, αποθήκες, στέρνες, αλώνια… Σήμερα μεταλλάχθηκαν σε πολυτελή υπερμεγέθη ξενοδοχεία, αποκτώντας μια πλασματική αισθητική αξία ιλουστρασιόν καρτ ποστάλ, χάνοντας μια για πάντα τον προαιώνιο χαρακτήρα τους.

Φτάσαμε στο σημείο, μπροστά στο εφήμερο οικονομικό κέρδος να εκχυδαΐσουμε ακόμη και τους αρχέγονους μύθους που τα συντρόφευαν και τραγουδούσαν την ιστορία τους. Κι ενώ η γη ολοένα και περισσότερο στερεύει, τόσο ακατανόητες πισίνες κατασκευάζονται πάνω ψηλά στις πλαγιές των ξερών βράχων, αποδεικνύοντας την αυτοκαταστροφική μανία των σύγχρονων ανθρώπων. Γιατί, αλήθεια, το κοινωνικό μεγαλοαστικό πρότυπο σπάει κόκαλα. Τι αξία έχει μια βίλα σήμερα χωρίς την πισίνα, το γκαζόν και τις ξαπλώστρες της;

Εχει επέλθει η πλήρης αντιστροφή. Το στενό χωράφι που στήθηκε με τόσους κόπους και ποτίστηκε με τόσο ιδρώτα αιώνες τώρα πάνω στην απόκρημνη πλαγιά, μετατράπηκε σήμερα σε χέρσο οικόπεδο προς πώληση. Η αξία του εξαρτάται πλέον από την προνομιούχα θέση που έχει και τη θέα που προσφέρει, και όχι από το αν είναι γόνιμο και καλλιεργήσιμο το έδαφός του. Χτίζουμε με ακόρεστη βουλιμία, δίχως μέτρο, δίχως σκέψη, σε μοναδικά φυσικά περιβάλλοντα, την ίδια στιγμή που οι ίδιοι είμαστε τελείως αποξενωμένοι από αυτά.

Η εγκληματική άγνοια μαζί με την αχαλίνωτη ιδιοτέλεια καταστρέφουν με μη αναστρέψιμο τρόπο αυτό που

θα έπρεπε να προστατεύουμε ως κόρη οφθαλμού! Στις μέρες μας «καταναλώνουμε» κι αυτά ακόμη τα τοπία των γκρίζων βράχων, εκεί απ' όπου αναβλύζει «η πνοή μιας αρχέγονης ζωής που συναντάται στο σήμερα και γίνεται αισθητή μέσα από ένα ζωοποιό φως»[1], όπως τόσο όμορφα αναφέρει ο Γιάννης Ψυχοπαίδης.

Κάθε χρόνο οι ξερολιθιές σαρίζουν και γκρεμίζονται στις κατηφοριές, παρασύροντας μαζί τους και το πολύτιμο χώμα που συγκρατούσαν αιώνες τώρα. Η Φύση, ως άλλη Νέμεσις, τιμωρεί την ανθρώπινη αλαζονεία και απερισκεψία, διαλύοντας ολοκληρωτικά τις απροστάτευτες πλέον πανάρχαιες ξερολιθικές κατασκευές. Γιατί η οικολογική καταστροφή που συντελείται δεν είναι «αισθητικής φύσεως»!

Το ευαίσθητο οικοσύστημα που υπήρχε στα νησιά ανατρέπεται, τα νερά της βροχής δεν συγκρατούνται πλέον από τις πεζούλες, αλλά κυλάνε ελεύθερα και χάνονται στη θάλασσα. Δέντρα, θάμνοι ξεραίνονται, ξερόχορτα καλύπτουν σαν κίτρινο σάβανο τα πάντα, για να μένουν μόνο οι άσπρες βίλες και οι ανεμογεννήτριες στις κορυφογραμμές να διαλαλούν τις σημερινές άφρονες επιλογές μας.

«Ωραίο, φρικτό και απέριττο τοπίον!», που θα έλεγε ο Κώστας Καρυωτάκης.

[1] Γιάννης Ψυχοπαίδης, Εις τον καιρόν. Πρόσωπα της τέχνης, Κέδρος, Αθήνα 2021

*Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 26.08.23